

1. УВОД

Идеја уједињене Европе некада је била само сан филозофа и визионара. Виктор Иго, на примјер, замишљао је мирне «Сједињене државе Европе» инспирисане хуманистичким идеалима. Сан су уништила два застрашујућа рата током прве половине 20. вијека. Али, иза Другог свјетског рата указала се нова нада. Људи који су се опирали тоталитаризму током рата, били су одлучни да окончају међународну мржњу и ривалство у Европи и изграде основе за одржив мир између претходно непријатељских страна. У периоду између 1945. и 1950. године, неколико државника, укључујући Конрада Аденауера, Винстона Черчила и Роберта Шумана, започела је убјеђивати своје народе да уђу у нову еру. То је значило успостављање новог поретка у западној Европи, који се заснива на заједничким интересима њених народа и нација, и чија ће суштина бити споразуми који осигуравају владавину права и равноправност свих држава. Роберт Шуман (у то вријеме француски Министар иностраних послова) прихватио је идеју коју је првобитно осмислио Жан Моне, па је, 9. маја 1950. године, предложио оснивање Европске заједнице угља и челика (ЕССЦ). У државама које су некада биле на зараћеним странама, производњу угља и челика надзирала би заједничка власт, тј. «Висока управа». На практичан, али и веома симболичан начин, сирови материјал рата претваран је у инструменте помирења и мира. Овај храбри и великодушни корак представљао је изузетан успјех. Он је био почетак мирољубиве сарадње између држава чланица Европске заједнице која траје више од половине вијека. Споразум из Мастрихта из 1992. године, оснажио је институције Заједнице и проширио спектар њених одговорности, те је као таква рођена и Европска унија (ЕУ).

Институције ЕУ важан су фактор трајног мира и сигурности на великом подручју планете. Предстојећи изазов ЕУ је да развија подручје слободе, сигурности и правде, омогући свакоме равноправан приступ правди и једнаку заштиту законом. Да би оствариле овај циљ, владе земаља чланица ЕУ морају ближе сарађивати.

Основу културна права чини идеја мултикултурализма. Будућност мултикултурне Европе је јачање културних права као фактора који повезује. Његовање и промовисање наше културне баштине и традиције, прожетих толеранцијом и међусобним уважавањем различитости, јесу основе схватања интеграције. Схватањем и подржавњем овакве оријентације, тај дух повезаности треба настојати пренијети и нашим наредним генерацијама. Да бисмо могли говорити о проблемима и механизмима заштите културних права, на било ком нивоу, потребно је ради методолошке исправности, најприје одредити основне дефиниције појмова култура, културни идентитет као и културних права.

Феномен европске културе полази од термина култура. Култура је збир тешко разумљивих ријечи сакривених у књигама, умјетничке слике које се посматрају у музеју, цркве и историјске знаменитости. Све то чини културу, али не и једино. Културом се сматрају пјесмице које се науче у вртићу, музика, начин одијевања, игре с вршњацима, храна и начин употребе прибора за јело. Уочићемо да многа дјеца пјевају пјесме налик нашим, слично се одијевају, хране и понашају. Све наведено, заједно уз писану ријеч, историјске знаменитости, умјетност, тежње и вриједности, чини културу одређеног народа. Ако Европу упоредимо са заједничком кућом, тада ћемо додати да се њеним раскошним собама дивни читав свијет, те да у том смислу и БиХ/РС може квалитетно да придонесе том богатству. Културна размјена омогућује упознавање међусобне драгоцене баштине.

Када је ријеч о култури једног или више народа, постоји вјеровање да култура представља неопходни уједињујући елеменат у свакодневним животима и идентитету грађана Европе. Са којим културно и социо-економским изазовима се суочавају европске стваралачке индустрије и који допринос може Европа дати као одговор на ове изазове. У тражењу одговора на ове изазове ЕУ ће дати одговарајући допринос за развојне и културне политике Уније; развој европског културног подручја и проналажење начина подршке стваралачким индустријама.¹

1.1 ПРЕДМЕТ И ЦИЉ РАДА

Избором и формулисањем теме (наслов) већ је у основи, одређен и утврђен предмет рада и формулисан проблем.

Циљ овог рада је истраживање које настоји потврдити значај културе уопште и постојање националног културног идентитета у стварању ЕУ, у оквиру напретка у области остваривања и заштите људских права. Као полазна основа за избор теме био је интерес за област културе уопште, културне стратегије и културне политике са становишта поштовања људских права у БиХ/РС. Актуелност расправе о културној политици, културним правима, мултикултурализму још је значајнија када се ова питања посматрају у оквиру транзиције, кроз коју БиХ пролази.

Култура (лат. *colere*) значи гајити, његовати. У свом пренесеном значењу, то је развијање, образовање, усавршавање, оплемењивање, богаћење духа; стручна, нарочито општа образованост, начитаност. Уз овај термин везана је и етичка култура која подразумева подизање појединца и цијелог друштва до тога да му буду идеали: правичност, истинитост, човјечност и узајамно поштовање.²

Културни систем представља дјелимични изражаји једне културе, повезани међусобно стварном сродношћу, од којих су најважнији: религија, умјетност, наука, привреда, држава и право.

Културом чувамо и развијамо националне вриједности, остајући отворени према свијету и савремености. Као духовна надградња, у времену глобализације управо култура и умјетност имају све веће значење. Подстичући активности умјетника и културних радника, те стварајући подстицајно окружење за њихов рад, помаже се осликавању савременога културног простора једне земље. Култура подстиче зближавање народа, развој националног и европског идентитета и развој свијести о значају културног наслеђа различитих народа, те истовремено подстиче уважавање различитих култура. Културно наслеђе је јединствено и незамјењиво богатство, те његова идентификација, промоција и заштита представља фактор толеранције, те је и циљ да се комплетно културно наслеђе, у свом аутентичном облику, остави будућим генерацијама.

¹ Бодрожа, М. Младен – Европска унија: од Рима 1957. до Рима 2004., Глас српски, графика, 2005., стр. 242

² Вулакија, Милан – Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1980. стр. 485.

Основна претпоставка која ће се истраживањем настојати верификовати јест да прилагођавање нашег правног система, праву ЕУ, које прелази оквире нормативног прилагођавања, те да обухвата не само хармонизацију права, већ и промјену националне правне културе, као и културе уопште. Одговори на наведене истраживачке проблеме биће постављени у контекст питања у којој мјери приступање БиХ/РС, утиче на слагање права у нормативном смислу, те како наше приступање ЕУ утиче на традиционалну правну културу, али и културу уопште, као дио националног идентитета.

Циљ је и да се обрати пажња на виталну потребу за заштитом културног наслеђа и одржавање његове аутентичности, као приоритет, како због његове културне вриједности и зато што оно представља незамјениво богатство у контексту одрживог развоја. У сврху тог циља потребно је иницирати доношење плана културног развоја која би обухватио, прво основна питања положаја културе у оквиру општег друштвеног развоја, а друго и посебне културне политике у односу на поједина подручја културног система и културног стваралаштва. Тај план треба да садржи: очување, коришћење и развијање материјалног и духовног културног наслеђа, унапређење културног система од централних до локалних установа (музеји, позоришта, архиви, библиотеке и др.), подстицање умјетничког стваралаштва, као и развој и јачање културне индустрије (издаваштво, филм, музичка производња и др.)

Добро осмишљена културна политика је фактор економског и друштвеног развоја, која доноси корист локалним заједницама. Одговорност за заштиту и унапређење културног наслеђа треба да буде подијељена између: носиоца власти, становништва, стручњака за културно наслеђе, власника културних знаменитости и носиоца туристичке дјелатности. У том смислу, на свим нивоима (државном, ентитетском и локалном) треба увести финансијске механизме који ће обезбједити редовно праћање доприноса за заштиту културног наслеђа.

Основни циљеви рада су:

- Оспособљавање шире јавности за анализу система културних институција и њиховог организовања кроз разумијевање њеног односа са политичким, економским и правним подсистемима глобалног друштва;
- Припремање за рационалну процјену и избор циљева и инструмената културне политике и примјену њених достигнућа;
- Увид у заједничке особине и посебности функционисања културних институција (позориште, кинематографија, издаваштво, музеји...).

Претпоставке за писање овог рада су знања: основе права и економије, као из теорија културе и политичке социологије. Примјењени приступ рада је усмјерен актерима (ствараоци, креатори и извршиоци) културне политике код нас, за усвајање практичних знања и умјећа за њену примјену, а у циљу хармонизације закона БиХ/РС, са законима ЕУ.

Избор теме детерминисала су већ позната методолошка правила и упутства, према којима тема мора бити везана за једну заокружену цјелину. Основни циљ овог рада је стицање научних сазнања за успјешну имплементацију концепата примјене културне политике у БиХ/РС, представљање организације рада у институцијама ЕУ, с посебним освртом на досадашње постигнуте резултате у организовању, представљању и обезбјеђивању услова за усвајање културне политике у БиХ/РС и региону, у складу са

у својеним актима ЕУ, имајући у виду постављене циљеве и ограничавајуће факторе, присутне у оквиру разматраног система. Тај циљ се може остварити утврђивањем претходног развоја (јуче), анализом - утврђивањем данашњег степена развоја културне политике код нас (данас) и на крају предвиђањем модела и смјера развоја и организовања културне политике у БиХ/РС (сутра).

Поред наведеног, циљ истраживања је приказати користи од усаглашавања културне политике са политикама других држава из региона, као и земљама које су већ у саставу ЕУ, као и понудити приједлоге за побољшање постојећих метода и техника рада институција, које су овлашћене да креирају културну политику наше земље.

Рад ће бити усмјерен ка методолошким аспектима анализе утицаја примјене европских искустава на организовање и примјену културне политике, код нас и у ближем окружењу, како би смо се, до равноправног укључивања на велику европску политичку и културну сцену, квалитетно припремили и представили.

Улагање у културу изискује знатна финансијска средства и људске напоре, па је вриједност организовања добре културне политике, циљ којем треба да тежимо. Овај рад ће припомоћи ширењу свијести о могућностима културе, како у смислу представљања нашег културног идентитета у ЕУ, тако и материјалној добити представљањем кроз туристичку дјелатност.

1.2 УТВРЂИВАЊЕ ХИПОТЕЗЕ

Након што је утврђен предмет и циљ истраживања, утврђена је хипотеза као логичан и нужан слијед мисаоних радњи и поступака у пројекту истраживања методологије за имплементацију концепта аката о културној политици из ЕУ у БиХ/РС. Хипотеза овог рада је одређена претпоставка да би претходно добро познавање опште и културне политике ЕУ, која је примјењена у државама чланицама, требала и нама помоћи у припреми за будуће чланство. У ствари, овај рад је идеја за коју се вјерујем да води ка помоћи у рјешењу проблема у организовању културне политике, код нас. Рад садржи увод, организацију и рад институција ЕУ, као и истражено тренутно стање у БиХ/РС на пољу постојеће културне политике. Међутим, то не значи да овим радом заузимам тврђ став о њеном исходу и резултатима истраживања. Зато, већ да је он само ослонац, претпоставка која се током рада може потврдити или оповрћи.

Усвајањем и имплементацијом свих закона, смјерница и декларација, уредби, одлука и других обавезујућих и небавезујућих аката, које у себи садрже чланове о културној политици, али и о другим политикама, издане од стране ЕУ и УН олакшали бисмо и придонијели властитом општем и културном развоју, као и квалитетнијем представљању у Европи, као и на глобалном нивоу. Желимо ли укључивање у ЕУ, као нашем природном одредишту? Прикључивањем главним европским токовима, можемо остварити економску корист, консолидацију демократије, али и бољу сигурносну ситуацију. Култура може највише да допринесе у помирењу на овим просторима, а БиХ/РС посједује велико богатство у својој разноликости.

Потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању - ССП (SAA)³, БиХ/РС је остварила значајан циљ на свом путу у ЕУ. Виђење културе као појединачног и колективног добра, на чијим се тековинама у прошлости утемељује идентитет нације, а на стваралачким изворима у садашњости граде мостови према будућности, тако је и дефинисање националне културне политике могуће ставити у оквир циљева различитих сектора државе и друштва: привредни раст, друштвену солидарност и култивисаност људског понашања и организације простора.

Улога и функција хипотезе је без сумње велика, јер је добро постављена хипотеза стална водилја истраживачу. Зато смо издвојили само неке сегменте културне политике за обраду. Функција хипотезе је да усмјери наше истраживање на увид функционисање културне политике код нас и у ближем окружењу, као и смјернице ЕУ које је потребно прихватити у циљу пуног остваривања основних људских права у овој области. Чињенице које су формулисане овом хипотезом могу бити рјешење проблема. На основу дужег периода праћења локалног и глобалног, познавања материје истраживања, у овом случају развоја и имплементације културне политике ЕУ код нас, у БиХ/РС и окружењу, још можемо рећи да смо у фази устројства примјене комплетне културне политике, те остаје још доста простора за истраживање. Теоретичари - методолози су утврдили да су за хипотезу три битна извора: знање о предмету истраживања, увиђање у проблем и машта као замисао о проблему. Слиједећи ове препоруке, поставила сам следеће хипотезе:

1. Основна полазна теза је да културна политика ЕУ прераста постојећу инфраструктуру и да начела културне политике ЕУ у БиХ/РС, представља рјешење које пружа лакше приближавање и укључивање у ЕУ.
2. Развој културне политике у РС тече у добром правцу, иако још треба доста радити на усвајању глобалних и европских конвенција и других аката који се односе на културу, као и транспарентнији приступ јавности овлашћених органа, приликом усвајања званичне стратегије културне политике у БиХ.
3. Имплементацијом културне политике остварује се читав низ позитивних ефеката: повећава се транспарентност наше културе у ЕУ и глобалном нивоу, држава повећава приходе, унапређује се пословно окружење, промовише економски развој, привлаче инвестиције, побољшава и убрзава процес доношења одлука у сфери културних збивања.

1.3 МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Теоретичари обично разликују три основне - стандардне истраживачке методе: нормативну, експерименталну и историјску. У овом раду коришћена је нормативна, историјска и метода анализе и синтезе. Методе анализе и синтезе, у основи, дају свеобухватан поглед на проблем. Прво се користи анализа и њоме се рашчлањује цјелина на дијелове, па се разматрањем сваког дијела посебно улази у структуру проблема, уочавају карактеристике сваког сегмента, сличности, разлике и противрјечности.

³ Споразум о стабилизацији и придруживању између БиХ и ЕУ је потписан 16. јуна 2008. Предсједништво БХ је на 47. редовној сједници донијело Одлуку о ратификацији Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица и БиХ. Споразум о стабилизацији и придруживању и Привремени споразум о трговини и трговинским питањима између БиХ и ЕУ потписан је 16. јуна у Луксембургу. Сагласност за ратификацију ССП-а претходно је дао Представнички дом ПСБиХ на сједници одржаној 22. октобра и Дом народа 27. 10. 2008. године.

Користећи системску анализу на постојећој организацији културе и постојеће културне политике доћи ће се до приједлога за усвајање новог концепта културне политике у БиХ/РС. Поједине фазе истраживања (прикупљања података) ће имати и неке специфичне методе као што су: посматрање, проучавање постојећих радних процеса у овом домену, анализа постојећег стања, проучавање доступне литературе, докумената, студија, прописа и сл.

Посебне методе ће конкретизовати потребне елементе истраживања у одговарајућим фазама процеса успостављања културне политике, поставке проблема, моделирање проблема и рјешавање проблема. Обрада теме овог магистарског рада и реализација постављених циљева захтијева примјену још неких научно-истраживачких метода:

- метода индукције као процес логичког закључивања ће се користити са циљем опште спознаје на основу појединачног и посебног, а дедукција ће наћи своју примјену у спознаји појединачног и посебног на основу општег;
- компаративна метода ће се користити у поступку међусобног поређења већ познатих теоријских чињеница с циљем компаративне анализе и формирања властитих ставова и закључака;
- аналитичко-синтетичка метода, користиће се као поступак којим се улази у саму срж проблема, на начин да се појаве и процеси рашчлањивања на њихове саставне дијелове; спајањем растављених дијелова у цјелину, цјелина ће се проучавати на основу спознаја до којих се дошло анализирањем тих дијелова.

1.4 ПРЕГЛЕД СТРУКТУРЕ РАДА

Рад почиње са уводним дијелом гдје су обухваћени предмет и циљ рада, утврђивање хипотеза, методе истраживања и преглед структуре рада.

Друго поглавље обрађује историју ЕУ, њене институције, принципе, изворе права са посебним освртом на људска права у ЕУ у чијем ће се контексту касније анализирати и феномен културне политике.

Трећи суштински и најкреативнији дио се бави културном политиком ЕУ, гдје се разматра неколико сегмената. Полази се од појма културе, а затим се третира културна политика уопште, програми европске културне сарадње и посебно аспект културне политике у РС и БиХ са нагласком на њен развој и стратегију.

У четвртном поглављу односно Закључку износи се резиме рада. Такође се даје преглед најзначајнијих постигнутих резултата и анализира остварење хипотезе која је постављена на почетку овог рада. Показано је да се претпостављене хипотезе могу доказати користећи методологију која је кроз цијели рад излагана.

Завршни дио обухвата литературне изворе и Web референце који су коришћени у раду.